

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни на дисертацію Шаповалової Інни Олександрівни «Правове регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань», підготовленої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Ступінь актуальності обраної теми «Правове регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань» залишається високою в сучасному контексті. Реалізація завдань правової держави в Україні неможлива без формування ефективної системи органів публічної влади, ключовою складовою якої є Державне бюро розслідувань. Цей орган, створений у межах реформи правоохоронної системи, покликаний забезпечити неупереджене та професійне розслідування злочинів, учинених високопосадовцями, правоохоронцями та військовослужбовцями. Надзвичайна суспільна значущість покладених на Державне бюро розслідувань функцій зумовлює необхідність формування високопрофесійного кадрового складу зазначеного органу, що передусім потребує чіткого правового регулювання проходження служби в ньому.

У контексті реформи публічної служби та викликів сьогодення актуалізується питання гнучкого, цілісного та ефективного правового механізму проходження служби в Державному бюро розслідувань. Водночас аналіз чинного законодавства та правозастосовної практики свідчить про наявність низки прогалин, суперечностей і неврегульованих аспектів, що стосуються організації конкурсного добору, проходження служби, ротації кадрів, оцінювання результативності та припинення служби.

Значний масив норм, які регламентують проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань, міститься в різних законодавчих та підзаконних актах, зокрема: Законі України «Про Державне бюро розслідувань», Законі України «Про державну службу», Законі України «Про запобігання корупції», а також у постановах Кабінету Міністрів

України, зокрема, «Про затвердження Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань» та відомчих положеннях Державного бюро розслідувань. Проте відсутність єдиного системного підходу до правового регулювання цих питань, зокрема у частині диференціації статусу працівників Державного бюро розслідувань створює загрозу для належного функціонування Бюро як правоохоронного органу нового типу.

Актуальність дослідження також зумовлена потребою у науково обґрунтованому підході до адміністративно-правового забезпечення стабільності, ефективності та прозорості кадрової політики в Державному бюро розслідувань. З огляду на це, правове регулювання проходження служби в Державному бюро розслідувань потребує комплексного теоретико-правового аналізу, систематизації та розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного нормативно-правового масиву.

Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження Шаповалової Інни Олександрівни та поставлених нею завдань не викликає сумнівів.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як державним, так і відомчим пріоритетам стосовно правового регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань.

Напрямок дисертаційного дослідження обумовлюється ще й тим, що дане дисертаційне дослідження виконане відповідно до Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, затвердженої Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-ІХ; Цілей сталого розвитку України на період 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2020 року № 722/2019; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2021 року № 392/2021; Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р.; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 р.

№ 273/2023. Роботу підготовлено відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ від 21 травня 2024 року № 326.

З цих міркувань є підстави для твердження, що дисертаційне дослідження Шаповалової Інни Олександрівни на тему: «Правове регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань» має комплексний характер, важливе теоретичне та прикладне значення для вдосконалення проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, а отже, й безперечно високий рівень актуальності.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані автором, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використане широке коло наукових джерел, а також результати вивчення значного масиву емпіричного матеріалу. Примітно, що авторкою використовувались джерела не лише адміністративного спрямування – окремі аспекти визначеної проблематики досліджувались на основі джерел з трудового права.

Високим є теоретичний рівень викладу матеріалу, авторка вдало застосувала різноманітні методи наукового пізнання, ґрунтовно проаналізувала законодавчі акти, практичну діяльність, коректно полемізувала з іншими вченими, аргументовано обстоювала власну позицію, на підставі чого сформувала теоретичні висновки та практичні рекомендації, що є вагомим внеском у науку адміністративного права і мають достатній ступінь наукової новизни. Переважна більшість висновків та пропозицій дисертантки заслуговують на схвалення та підтримку.

В цілому дисертаційне дослідження Шаповалової І.О. відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонуванних висновків, що підтверджено належними інформаційними даними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших комплексних досліджень правового регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, що дало змогу сформулювати перспективні напрями вдосконалення адміністративного законодавства, законодавства про державну службу, законодавства про Державне бюро розслідувань, відомчих нормативно-правових актів, норм, які регулюють суспільні відносини в досліджуваній сфері.

В роботі *вперше*:

- сформульовано та охарактеризовано історичні етапи становлення та розвитку проходження служби в Державному бюро розслідувань, зокрема: перший – формування та функціонування Національного бюро розслідувань, другий – створення та діяльність сучасного Державного бюро розслідувань;

- обґрунтовано авторську детермінанту «проходження служби в Державному бюро розслідувань як врегульований нормами адміністративного та трудового права безперервний процес реалізації особою правового статусу працівника правоохоронного органу, що охоплює вступ на службу, виконання службових повноважень, кар'єрне просування, оцінювання діяльності, застосування заохочень і дисциплінарної відповідальності, а також припинення службових правовідносин, і здійснюється на засадах законності, професіоналізму, стабільності, підконтрольності та забезпечення правових гарантій незалежності й захисту працівника». Також виокремлено низку загальних та специфічних ознак, притаманних проходженню служби в Державному бюро розслідувань, як служби в державному органі;

- аргументовано, що «правова основа проходження служби в Державному бюро розслідувань є системно впорядкована сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, що встановлюють засади, принципи, умови та процедури вступу на службу, її проходження, просування по службі, притягнення до відповідальності та припинення службових правовідносин осіб рядового та начальницького складу зазначеного органу»;

- встановлено, що «механізм правового регулювання добору кадрів на службу до Державного бюро розслідувань – це системно організована, нормативно визначена сукупність адміністративно-правових засобів, способів і процедур, за допомогою яких забезпечується формування кадрового складу зазначеного правоохоронного органу через реалізацію встановлених законом вимог, принципів і критеріїв відбору, оцінювання та призначення кандидатів, а також діяльності уповноважених суб'єктів щодо прийняття відповідних кадрових рішень, спрямованих на забезпечення професійності, доброчесності, компетентності та ефективності функціонування Державного бюро розслідувань»;

- доведено, що проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань – це врегульований нормами адміністративного права особливий вид публічно-службової діяльності, що полягає у поетапній реалізації особою наданого їй спеціального службового статусу в межах правоохоронного органу, зокрема вступ на службу, виконання владно-розпорядчих і правоохоронних повноважень, службове просування, оцінювання, застосування заходів заохочення та дисциплінарного впливу, а також припинення служби, і здійснюється на засадах законності, підпорядкованості, професіоналізму та забезпечення гарантій службової стабільності та правового захисту;

- доведена необхідність розробки та прийняття Концепції кадрового забезпечення Державного бюро розслідувань на період до 2030 року.

Низку суттєвих положень було удосконалено, зокрема:

- понятійні категорії «припинення державної служби в Державному бюро розслідувань як нормативно встановлена юридична процедура, що означає остаточне припинення службово-правових відносин між службовцем і Державним бюро розслідувань»; «звільнення зі служби в Державному бюро розслідувань як комплексна кадрова процедура офіційного припинення державно-службових відносин між посадовою особою та органом Державного бюро розслідувань, що передбачає дотримання законодавчо встановлених

підстав і формальних вимог, забезпечує правове оформлення завершення службових повноважень, захист прав службовця, а також гарантує збереження дисципліни, професійних стандартів і безпеки функціонування правоохоронного органу», «припинення (розірвання) контракту під час служби в Державному бюро розслідувань як встановлений нормами адміністративного та трудового права юридичний механізм припинення державно-службових відносин між Державним бюро розслідувань як органом публічної влади та особою рядового або начальницького складу, що ґрунтується на визначених законодавством підставах та реалізується в процедурній формі, яка гарантує дотримання прав, обов'язків і службових інтересів обох сторін контракту, ураховуючи специфіку правоохоронної служби та особливості організаційно-правового статусу Державного бюро розслідувань»;

- характерологічні ознаки, які притаманні проходженню служби в Державному бюро розслідувань та припиненню (розірванню) контракту під час служби в Державному бюро розслідувань, зокрема це є особливий юридичний механізм припинення державно-службових відносин, що враховує специфіку правоохоронної служби та особливості організаційно-правового статусу Державного бюро розслідувань; припинення або розірвання несе не лише трудові, а й адміністративні наслідки; наявна процедурна регламентованість такого механізму; специфіка розірвання контракту в Державному бюро розслідувань, яка охоплює особливості граничного віку, службової дисципліни, обмежень щодо конфлікту інтересів, наявності пов'язаних з посадою ризиків та професійних стандартів, що обґрунтовує доцільність розгляду припинення контракту не як звичайного трудового процесу, а як елемента кадрової політики в межах інституційного механізму забезпечення національної безпеки; наявність гарантії сторін, що полягає у забезпеченні балансу інтересів як держави, так і службовця. Порушення принципу змагальності чи процедури звільнення може стати підставою для судового оскарження; наявність інтеграції міждисциплінарного підходу, яка поєднує норми трудового, адміністративного та службового права, що відповідає сучасним підходам до дослідження публічної служби як міжгалузевого правового інституту тощо;

- підходи щодо сутності поняття «прийняття на службу до Державного бюро розслідувань як юридично визначеної процедури залучення особи до виконання службових обов'язків у статусі працівника Державного бюро розслідувань, що здійснюється відповідно до вимог спеціального законодавства, з дотриманням установлених кваліфікаційних критеріїв, конкурсних процедур та умов проходження служби, яка за своїм правовим характером визнається державною службою особливого характеру»;

- сформульовано та охарактеризовано напрями вдосконалення проходження служби в Державному бюро розслідувань, зокрема: 1) напрям обґрунтування змісту службових правовідносин, що виникають між державою в особі Державного бюро розслідувань та його працівниками; 2) напрям оптимізації процедур прийняття на службу та її припинення; 3) напрям удосконалення системи оцінювання службової діяльності та кар'єрного зростання працівників Державного бюро розслідувань; 4) напрям врегулювання питань матеріального та соціального забезпечення осіб, які проходять службу в Державному бюро розслідувань. Водночас визначено особливості напрямів удосконалення проходження служби в Державному бюро розслідувань.

Дістали подальшого розвитку:

- класифікація нормативно-правових актів, які становлять правову основу проходження служби в Державному бюро розслідувань на три групи, а саме: акти міжнародного, державного (національного) і локального рівнів;

- заходи підвищення ефективності та легітимності конкурсної процедури в Державному бюро розслідувань, зокрема: а) забезпечення інституційної незалежності конкурсних комісій; б) удосконалення критеріїв оцінювання кандидатів; в) законодавче регулювання прозорості конкурсних процедур; г) здійснення стандартизації поліграфічного тестування; г) створення незалежного органу моніторингу конкурсів; д) проведення післякадрового моніторингу за допомогою запровадження системи постконкурсного супроводу (адаптаційних програм, менторства, періодичного оцінювання) тощо;

- структурні елементи проходження по державній службі в Державному бюро розслідувань: а) виконання службових обов'язків; б) атестація, оцінювання та контроль за результатами діяльності; в) підвищення кваліфікації та професійна підготовка; г) просування по службі; д) дисциплінарна відповідальність.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні результати та висновки проведеного дослідження відображено в десяти наукових працях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, шість тез наукових доповідей на науково-практичних заходах.

Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені у науково-дослідну роботу та освітній процес.

Достатньо обґрунтованою та логічною є структура дисертації, яка є послідовною, раціональною, зумовленою предметом, метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань) і п'яти додатків. Повний обсяг дисертації становить 254 сторінки, із них основний текст дисертації – 197 сторінок.

У *вступі* авторкою чітко та логічно обґрунтовано вибір теми дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми, виділено невирішені проблемні питання, охарактеризовано необхідність розв'язання суперечностей, які зумовлюють актуальність дослідження. Авторка представила мету, об'єкт, предмет дослідження, сформувала основні завдання, визначила методологічні та теоретичні основи, охарактеризувала методи дослідження, розкрила наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представила відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження, а також вказала структуру та обсяг дисертації.

У *підрозділі 1.1* авторка досліджувавася генезис становлення та розвитку проходження служби в Державному бюро розслідувань, який присвячено ґрунтовному дослідженню становленню Державного бюро розслідувань.

Сформульовано періоди становлення та розвитку Державного бюро розслідувань та запропоновано основні особливості визначених періодів. На основі ґрунтовного аналізу теоретичних напрацювань авторкою доведено, що створення Державного бюро розслідувань потрібно визначати як врегульований нормами адміністративного права комплексний державно-владний процес інституційного формування правоохоронного органу.

Підрозділі 1.2 присвячено визначенню та детальній характеристиці поняттю правової основи проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань, в якому визначено поняття правової основи проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань, виокремлено низку загальних та специфічних ознак, притаманних проходженню служби в Державному бюро розслідувань, як служби в державному органі. Також запропоновано класифікацію нормативно-правових актів, які становлять правову основу проходження служби в Державному бюро розслідувань. Надано ґрунтовну характеристику кожної виокремленої групи.

У підрозділі 1.3 дисертантка, на основі глибинного аналізу та теоретичних напрацювань надала визначення поняття проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань. Авторкою сформовано та охарактеризовано особливості проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань.

Вагоме практичне значення, на моє переконання, має встановлення у *підрозділі 2.1* особливостей прийняття на службу осіб рядового та начальницького складу до Державного бюро розслідувань. В роботі доведено, що прийняття на службу до Державного бюро розслідувань – це юридично визначена процедура залучення особи до виконання службових обов'язків у статусі працівника Державного бюро розслідувань, що здійснюється відповідно до вимог спеціального законодавства, з дотриманням установлених кваліфікаційних критеріїв, конкурсних процедур та умов проходження служби, яка за своїм правовим характером визнається державною службою особливого характеру. Виокремлено низку проблемних аспектів, що впливають на

ефективність і якість добору кадрів до Бюро та сформульовано заходи підвищення ефективності та легітимності конкурсної процедури в Державному бюро розслідувань.

Підрозділ 2.2 присвячено дослідженню умов проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань, в якому надано детальну характеристику умовам проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань. Виокремлено структурні елементи проходження державної служби в Державному бюро розслідувань належать

У *підрозділі 2.3* розкрито та вдосконалено поняття припинення служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань, визначено та охарактеризовано підстави припинення служби. Доведено, що звільнення зі служби в Державному бюро розслідувань – це комплексна кадрова процедура офіційного припинення державно-службових відносин між посадовою особою та органом Бюро, що передбачає дотримання законодавчо встановлених підстав і формальних вимог, забезпечує правове оформлення завершення службових повноважень, захист прав службовця, а також гарантує збереження дисципліни, професійних стандартів і безпеки функціонування правоохоронного органу.

Досліджуючи у *підрозділі 3.1* міжнародний досвід щодо проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань проаналізовано міжнародний досвід проходження служби особами рядового та начальницького складу в правоохоронних органах та схожих за своїми повноваженнями до Державного бюро розслідувань, зокрема ФБР США та Federal Criminal Police Office Німеччини. Запропоновано використання досвіду інших держав для подальшого вдосконалення кадрової політики та управління службою в Державному бюро розслідувань.

Підрозділ 3.2 присвячений удосконаленню правового регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державному бюро розслідувань, в якому виокремлено основні напрямки вдосконалення регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу

в Державному бюро розслідувань. Водночас визначено особливості напрямів удосконалення проходження служби в державному бюро розслідувань.

Хотілося б окремо відзначити наявність значної кількості прикладів щодо правового регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань у всіх підрозділах дисертаційного дослідження І.О. Шаповалової. Даний факт, на моє переконання, свідчить про суттєву практичну складову проведеної наукової роботи та про високий рівень достовірності отриманих автором результатів.

У висновках дисертації сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання з розроблення теоретичних положень і науково обґрунтованих рекомендацій щодо правового регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань.

Уявляється достатнім рівень апробації представленого дослідження. Так, основні положення та висновки дисертації оприлюднено у фахових українських, на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Загалом, дисертаційна робота І.О. Шаповалової справляє позитивне враження, оскільки авторкою продемонстровано такі риси вченого, як працездатність та наполегливість, сформовано цілісне й обґрунтоване уявлення про сучасний стан і перспективи правового регулювання проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Не деталізуючи численні здобутки та позитивні аспекти виконаної дисертаційної роботи, загалом позитивно оцінюючи рецензовану працю, зосередимо увагу на окремих суперечностях та дискусійних положеннях, які, на мій погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних роз'яснень під час захисту дисертації, зокрема:

1. На стор. 43 дисертаційного дослідження авторка зазначає, що створення Державне бюро розслідувань є однією з передумов набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі. Разом із тим таке твердження потребує додаткового наукового та нормативного обґрунтування, оскільки у

праві Європейського Союзу відсутня пряма вимога щодо обов'язкового функціонування саме Державного бюро розслідувань як окремого правоохоронного органу для набуття членства в ЄС. У цьому зв'язку доцільно було б уточнити, чи йдеться про необхідність створення спеціалізованого незалежного органу досудового розслідування як елементу реформування правоохоронної системи та забезпечення принципу верховенства права відповідно до Копенгагенських критеріїв членства в ЄС, чи авторка розглядає ДБР як безпосередню інституційну вимогу *acquis* ЄС.

2. У підрозділі 1.3 дисертації авторка пропонує розробити та прийняти Концепцію кадрового забезпечення Державного бюро розслідувань. Поясніть доцільність прийняття зазначеної Концепції та її роль щодо кадрового забезпечення Державного бюро розслідувань.

Також доцільно було б більш детально розкрити змістовне наповнення запропонованої Концепції, а саме: які принципи, механізми та напрями кадрової політики мають бути в ній закріплені, які проблеми професійного добору, службового просування, дисциплінарної відповідальності, професійної підготовки чи забезпечення кадрової стабільності вона покликана вирішити. Окремої уваги потребує питання правових наслідків прийняття такої Концепції та її реального впливу на ефективність функціонування ДБР.

3. У підрозділі 2.1 дисертації авторкою ґрунтовно проаналізовано етап вступу на службу до ДБР, зокрема проведення конкурсного відбору. На стор. 131 дисертації Ви зазначаєте про недоліки процедури конкурсного відбору? Хотілось би почути, які недоліки Ви виокремили та до яких негативних наслідків вони призводять.

4. У другому розділі дисертаційного дослідження авторкою здійснено правову характеристику проходження служби особами рядового та начальницького складу в Державне бюро розслідувань, зокрема проаналізовано підстави припинення служби та визначено їх характерні особливості. Водночас дискусійним видається твердження про те, що однією з особливостей припинення служби є саме припинення (розірвання) контракту. Зазначене положення потребує додаткового наукового уточнення, оскільки контрактна

форма проходження служби є характерною не лише для ДБР, але й для інших правоохоронних органів та видів державної служби спеціального характеру. У зв'язку з цим доцільно конкретизувати, у чому саме авторка вбачає специфіку припинення контракту в системі ДБР, які його ознаки відрізняють від загальних підстав припинення службових або трудових правовідносин, а також чи йдеться про особливий адміністративно-правовий механізм припинення служби, спеціальні гарантії, підстави або процедурні аспекти розірвання контракту. Крім того, потребує уточнення співвідношення припинення контракту як юридичного факту та припинення служби як комплексного адміністративно-правового інституту, оскільки у представленій редакції не повною мірою зрозуміло, чи розглядає авторка припинення контракту як самостійну підставу припинення служби, чи як одну із форм реалізації відповідного кадрового рішення.

Перелічені вище зауваження в цілому не впливають на високу позитивну оцінку роботи, оскільки спрямовані на уточнення чи доповнення окремих положень дисертації, а у низці випадків носять спірний чи дискусійний характер.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертації надзвичайно актуальна, сформульовані авторкою висновки й рекомендації є достатньо аргументованими, вирізняються науковою новизною і мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

Таким чином, рецензована дисертація є кваліфікованою науковою працею, що містить результати здійснених авторкою досліджень. Отримані І.О. Шаповаловою нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення як для науки адміністративного права, так і для практичної діяльності Державного бюро розслідувань.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності (081 – «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, у якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною

мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Отже, дисертація відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка – Шаповалова Інна Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
завідувач кафедри
адміністративної діяльності ННІ № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Олена ДЖАФАРОВА